

U MEĐU-VREMENU

TRAŽENJE NOVIH PUTEVA DO KNJIGE

Biblioteke, knjižare, poštarnica i carina — stare i nove barijere za knjigu

Iako je u poslednje dve godine preduzeto niz mera da bi se stvorili povoljni društveno-ekonomski uslovi koji bi omogućili lakše i obimnije izdavanje, plasman i korišćenje knjige, sada su se javile nove teškoće.

Znači, konstatujemo da se knjizi u Vojvodini poslednjih godina posvećuje velika pažnja na svim nivoima, ali i to da se, u proseku gledano, donesen zaključci sporo ostvaruju. Jasno je utvrđeno i dogovoren, na primer, kako treba menjati odnos biblioteka, izdavača i drugih subjekata prema knjizi — da bi se povećala njihova društvena potrošnja.

Nije rešen ni položaj knjižara, jer u mnogim opštinama iskravaju brojni problemi prilikom obezbeđivanja prostora za knjige.

Što se problema uvoza i izvoza knjige tiče — on je zaošten, zbog čega se u poslednje vreme često govori o odnosu izdavača s poštanskim tarifom i carinom. Iskras su, na primer, neočekivane teškoće s poštrom koja je povećala poštarnicu — čak za 400 do 500 odsto. Očekuje se da će vojvođanska inicijativa za dogovaranje na nivou Federacije dati povoljne rezultate i da će se poštanska tarifa za izvoz knjiga smanjiti, te će taj problem uskoro biti rešen.

Izdavačku delatnost danas karakteriše znatno jače izražen dvostruki položaj: kao društvene delatnosti i kao privredne grane. Taj položaj se ispoljava u protivrječnosti njenog ekonomskog tretmana, s jedne, i ciljeva i zadatka koje ona može da ostvari, s druge strane. Te ciljeve i zadatke, međutim, nije u stanju da ostvari baš zbog neadekvavnog ekonomskog položaja.

Da bi izdavačka delatnost mogla da odgovori interesu društva i zadovolji njegove potrebe za knjigom, neophodno je stvaranje odgovarajućih društveno-ekonomskih pravnih, socijalnih, obrazovno-vaspitnih, kulturnih i drugih uslova.

Današnji trenutak izdavačke delatnosti i njene perspektive

Vojvođansku izdavačku delatnost karakteriše nizak tiraž izdanja, što nije u srazmeri s naraslim potrebama i mogućnostima potencijalnog broja čitalaca. Tematska struktura izdanja još uvek nije u skladu s potrebama u mnogim oblastima eko-

nomskega, društvenog i kulturnog života, orijentisana je na niskotiražnu i skupu knjigu namenjenu uskom krugu čitalaca. Posebno je zapostavljena knjiga iz oblasti poljoprivrede i agrotehničke, iz pojedinih oblasti nauke, marksističke literature, pojedinih literarnih žanrova, a naročito knjiga za decu i omladinu.

Izdavačka delatnost najvećim delom se vodi i formira u izdavačkim kućama i asocijacijama, u redakcijama i uredništvima, mimo značajnih uticaja udruženog rada i stvaralača (književnika, naučnika, stručnih radnika, prevodilaca i drugih).

Stepen područljivanja izdavačkih kuća i asociacija nije dostigao očekivani nivo. Unutar izdavačkih kuća, nisu izgradene pretpostavke za utvrđivanje interesa udruženog rada u oblasti knjige, interesa i potreba radnih ljudi, dece i omladine, a to je jedan od razloga povećanja broja izdanja u skladistima izdavača.

Stoga bi široko prihvaćeni izdavački planovi dobili društvenu i materijalnu podršku udruženog rada, čime bi se obezbedilo uporedno izdavanje značajnih dela na jezicima naroda i narodnosti Vojvodine, veći tiraž, povećanje knjižnog fonda biblioteka i dogovaranje o porastu cene knjiga.

Iako je, donekle, uspostavljena saradnja među izdavačima u Pokrajini, ona još uvek ne zavoljavaju. U tome pogledu nema dugoročnog programiranja niti sporazumevanja o saradnji i usaglašavanju izdavačkih planova, niti zajedničkih izdanja, zbog čega je tržiste knjige rascepano, i nepropušćeno sa stanovišta potrebe pobiljanja izdavanja i plasmana knjiga.

Saradnja izdavačkih preduzeća u pripremi, izdavanju i plasmanu knjige u funkciji je ekonomskih interesova samih izdavača i, istovremeno, našireg društvenog interesa. Nekoordiniran rad između izdavača i neusaglašenost izdavačkih planova, jedan je od činilaca malog tiraža, brzeg rasta cene knjige, veoma malog plasmana knjige i drugog.

Saradnja izdavača i njihova specijalizacija i podela rada, takođe, su bitne pretpostavke nastavka izgradivanja profila pojedinih izdavačkih kuća i nužan uslov za podizanje stručnosti u uređivačkoj politici i prevazilaženju postojećeg stanja u kojem svako radi sve.

Problemi uređivačke politike školske i omladinske knjige, marksističke literature, prevodenja s jezika naroda i narodnosti, tiražne ijeftine knjige, leksikografije, kapitalnih izdanja i izdanja domaćeg stvaralaštva rešavaju se pojedinačno.

Zato je «na izbor, plan, program i ideolesko odlučivanje i opredeljenje u oblasti izdavačke delatnosti potrebno da se obezbedi prostor za prodaju knjiga, ukazući zemljište i druge dažbine, smanje takse na isticanje firmi i reklama i ukinu porez na proizvod knjiga putem štampe, radija i televizije.

Naročito je značajna aktivnost Samoupravne interesne zajednice kulture Vojvodine na pokretanju široke društvene akcije na udruživanju sredstava za kupovinu knjiga za biblioteke. Sem toga, neophodno je da organizacija udruženog rada izdavačke

obezbeđivanje odlučujuće uloge radnih ljudi na izdavačku delatnost, odnosno da izdavači svoje izdavačke planove uskladiju s interesima udruženog rada i ciljevima kulturne politike, zaključivanjem samoupravnih sporazuma o sadržini, kvalitetu i obimu izdavanja knjiga i sa zajedničkim interesima i programima utvrđenim u samoupravnim interesnim zajednicama kulture.

Stvaranje povoljnijih uslova za unapređenje izdavanja, plasmana i prodaje knjige

Na unapređivanje izdavačke delatnosti i poboljšanje njenog društveno-ekonomskog položaja, pre svega, uticalo je davanje kreditnih sredstava uz relativno povoljne uslove. Na taj način je za ove namene obezbeđeno preko deset miliona dinara koje su koristile skoro sve veće organizacije udruženog rada u ovoj oblasti. Pored toga, davane su i dodatne, tzv. beneficirane kamate za izdavanje i prodaju knjiga u periodu od januara 1972. do kraja decembra prošle godine. Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o pokrajinskim prezzima, organizacije udruženog rada u oblasti izdavačke delatnosti oslobođene su plaćanja pokrajinskog poreza iz dohotka za poslednje tri godine, s obavezom da se ova sredstva unose u poslovni fond. Finansijski efekat ove mere iznosi između 7 i 8 miliona dinara godišnje. Za unapređivanje izdavačke delatnosti na jezicima narodnosti Vojvodine, u ovoj godini, izdvojeno je preko 11 miliona dinara, što je takođe uticalo na podsticanje izdavačke delatnosti u ovoj oblasti. Treba ukazati da se ova delatnost stimuliše sredstvima opštinskih samoupravnih interesnih zajednica kulture, kao i sredstvima SIZ za nauku i obrazovanje Vojvodine.

Imajući sve to u vidu, Ivršno veće Skupštine SAP Vojvodine u načelu je prihvatio inicijativu da odgovarajući subjekti republike i pokrajina zaključu društveni dogovor o knjizi, kojim bi se regulisali odnosi u ovoj oblasti. Ivršno veće će takođe razmotriti mogućnost obezbeđenja sredstava za trajna obrtna sredstva izdavačima i knjižarama iz primarne emisije, poštanske štendje i štendje građana za 1977. godinu i oslobođenje od poreza iz dohotka do kraja 1978. godine.

Na drugoj strani, samoupravne interesne zajednice kulture opština trebalo bi da u svojim srednjoročnim planovima razvoja predvide mogućnost udruživanja sredstava za izgradnju novih knjižara, što podrazumeva da one obezbede i odgovarajući prostor za prodaju knjiga, ukazući zemljište i druge dažbine, smanje takse na isticanje firmi i reklama i ukinu porez na proizvod knjiga putem štampe, radija i televizije.

Naročito je značajna aktivnost Samoupravne interesne zajednice kulture Vojvodine na pokretanju široke društvene akcije na udruživanju sredstava za kupovinu knjiga za biblioteke. Sem toga, neophodno je da organizacija udruženog rada izdavačke

delatnosti ostvare čvršću i neposredniju programsku povezanost s organizacijama udrženog rada i mesnim zajednicama kao osnovnim nosiocima programa kulturnog rada.

Plasman i prodaja knjiga

Posledica dugogodišnjeg potiskivanja knjige nisu samo smanjeni tiraži, već i zapostavljanje pojedinih oblasti duhovnog stvaralaštva, nezadovoljavajuća bibliotečka i knjižarska mreža i rast cena.

U knjižarama knjiga se kao „nevažan artikal“, ekonomski gledano, svaki dan sve više uklanja s knjižarskih polica da bi se ustupilo mesto tapetama i školskom priboru.

Iako je zaključcima Skupštine SAP Vojvodine povodom „Izveštaja o stanju i problemima izdavačke delatnosti“ (14. marta 1974. godine) konstatovanod da je knjižarska mreža nerazvijena, zbog čega je predloženo da se raznim olakšicama u opština stimuliše razvoj knjižara i drugih oblika plasmana knjige, u proteklom periodu se nije ništa bitno izmenilo u ovoj oblasti.

Od 80 knjižara u Vojvodini samo 15 drži knjige kao osnovni „artikal“ (u Novom Sadu, Subotici, Somboru i Zrenjaninu). Većina ostalih knjižara su papirnice koje, ponekad, pored šarenih tapeta i tehničkih uređaja (gramofona, foto-aparata, magnetofona i druge robe) prodajući i knjige.

Podaci su zapanjujući i nad njima se treba zamisliti.

I raspored knjižara je takav (50 odsto nalaze se u Novom Sadu, Subotici, Somboru, Zrenjaninu, Pančevu, Sremskoj Mitrovici i Vršcu, a 50 odsto u drugim gradovima Vojvodine, ne računajući opštinska mesta: Žitište, Sečanj, Novu Crnu, Plandište, Titel, Opovo i Irig, koja nemaju čak ni papirnice, a kamoli knjižare) da se o nekom većem uticaju knjige ne može ni govoriti.

Od vojvođanskih izdavača svoje knjižare imaju samo NIP »Forum«; IP »Matica srpska« i NIP »Obzor«.

»Forum« je osnovao osam knjižara u kojima se, pored knjiga na mađarskom jeziku, prodaju i izdanja na ostali mjezicima, a koja su u prodajnoj mreži. Ovo novinsko-izdavačko preduzeće, koje ima pokretnu knjižaru, pripiređuje izložbe knjiga i organizuje književne susrete u organizacijama udrženog rada ali je to, na žalost, usamljen primer u vojvođanskom knjižarstvu o učinkenim naporima da knjiga stigne do kupca — stvarnog čitaoca.

U knjižarama u Vršcu prodaju se i knjige na rumunskom jeziku, dok se knjige na rusinskom mogu kupiti samo preko izdavača, akvizitera ili u nekoj od biblioteka.

Ako se ovome dodaju i nedovoljni stručni kadrovi, postaje još jasnije zašto knjiga teško stiže do kupca, odnosno stvarnog čitaoca.

Jedan od uzroka nerazvijene knjižarske mreže je u taj što knjiga u knjižari ne uživa nijednu povlasticu, niti ima bilo kakav poseban tretman kao što je slučaj s knjigom dok se nalazi u izdavačkom preduzeću.

Knjiga se u knjižari ne treći kao kulturna vrednost, niti nijihova prodaja kao delatnost od posebnog društvenog interesa, nego se tretira kao roba, a knjižara kao i ostale prodavnice.

Nisu knjižare i knjižari, nezadovoljavajuća mreža knjižara, nedovoljno stručni kadrovi u njima i loša organizacija posla jedini su krivci za to.

I sami pritisnuti teškim položajem u kojem se knjiga u jednom trenutku našla, izdavači su samo 5 odsto svoje proizvodnje prodavali preko knjižara.

Kulturnu misiju širenja knjige uželi su na sebe trgovaci putnici (uglavnom penzioneri koji ma je, u toku celog radnog veka, drugovanje s knjigom bilo nepoznato i strano) i poslovni agenti. Takav plasman knjige odbacuje jeftinu knjigu koja se i u knjižarama najmanje prodaje, jer zahteva uprošćenje i jednostavnije puteve dolaska do kupaca.

Akvizitire interesuje samo skupa, luksuzna knjiga i kompleti u jarkim bojama (da bi se »uklopili« uz nameštaj budućeg kupca) koji se, i pored neshvatljivog rabata (nekad i do 50 odsto) — najbolje prodaju. Ali, najbitnije je što su izdavači sigurniji kad u lažu sredstva u skupu »repräsentativna«, luksuzna izdaja koja, najčešće služe kao »svježinsac dekoracija, dodatak skupom nameštaju.

Poseban sistem prodaje knjiga, izgrađen nezavisno od knjižare, učinio je da se u izdavačkoj delatnosti, kao ni u jednoj drugoj odvoje proizvođači i prodavci.

Uzroci jaza između izdavača i knjižara nalaženi su u tome što knjiga namenjena knjižarama leži u magacinima izdavača. Neko je verovatno krivac — oni koji rade na proizvodnji knjige ili oni koji je prodaju, jer knjiga koja ostaje u magacinima izdavača najčešće je izgubljena knjiga mrtav kapital, pošto se bavljenje knjigom, razume se, završava njenim štampanjem i određivanjem cene.

Izdavačka delatnost i knjižare, a time i porast broja dobri i po ceni pristupačne knjige, došli su u situaciju u kojoj se javila opasnost da se njihov krug problema zatvori.

Na sva ova pitanja, razume se, ne mogu se dati iscrpni odgovori, prostor to ne dozvoljava. No činjenica je da problem knjige i čitanja izdavači često isključivo vezuju za sredstva koja traže od društva.

Za izdavače, knjiga je isključivo »proizvod« i, tražeći što veća sredstva od zajednice, izdavači pri tom skoro uvek žele da prvenstveno reše institucionalni i materijalni položaj ljudi koji su angažovani u njihovoj delatnosti.

Sve dosad preduzimane akcije, iako, nesumnjivo, donose sve bolje rezultate, ipak su još polovične i njima nisu zadovoljni ni izdavači, ni knjižari, a najmanje kupac, stvarni čitalac koji još uvek teško dolazi do dobre i po ceni pristupačne knjige.

Verovatno će se mnogi rešeni problemi u izdavanju, plasmanu i prodaji knjiga rešiti nakon sprovodenja zaključaka i predloga novih mera Izvršnog veća Škupštine SAP Vojvodine u oblasti izdavačke delatnosti, koji su doneseni 1. septembra 1976. godine, povodom razmatranja »Izveštaja o spoznaju zaključaka Škupštine SAP Vojvodine i predlogu novih mera«. No, njihovo sprovođenje zahteva šire zalaganje.

Obren Ilić

**LUDVIG VRATČIĆ: »DER MARXISMUS«
(Jugoslovenska filosofija i JUGOSLAWISCHE sopstveni put u socijalizam).
Izdavač — Walter, Olten/
Freiburg 1975.**

Ovo je do sada jedina knjiga koja obrađuje posleratnu jugoslovensku filosofiju. Kao takva, ona je veoma informativna, ali kao pionirsko delo ima nedostatka. Jedan od tih je pokušaj da se prikaže postojanje razdora između partije i filosofije. Međutim, i sam autor uviđa da na tom terenu ne može ništa da dobije. On radi u Istočnoevropskom institutu čiji finansieri nisu baš naklonjeni društvenom sistemu zemalja koje istražuju.

U knjizi *Jugoslovenski marksizam* (*Die jugoslawische Philosophie und der eigene Weg zum Sozialismus*) autor istražuje u svojoj nastaloj studiji 1965. godine specifičnost jugoslovenske marksističke filosofije i odnos između filosofije i partije, obrazlažući sopstveni put u socijalizam. On obrađuje u jednom istorijskom delu razvoj jugoslovenske filosofije do 1945. i od 1945 — 1948; u jednom aktualizovanom sistematizovanom delu predstavlja pojedine filosofске discipline i struje — opširno obrađuje istorijski materijalizam —sociološku diskusiju, predstavničke dijalektičke i formalne logike, zagovornike i protivnike teorije odraza, shvatanja filosofskoj antropologiji, pitanje etike i estetike, kao i naučni ateizam.

U istorijskom delu autor pokazuje da je jugoslovenska filosofija između dva rata, u svojim glavnim predstavnicima B. Petronijeviću, A. Bazali i V. Pavloviću, dostigla veoma visok nivo. Partija i njeni teoretičari su, takođe u tom periodu, tražili sopstvene puteve u socijalizam.

Odlučujuće za razvitak jugoslovenske posleratne filosofije je što su već afirmisani filosofi, M. Tkalcic i V. Filipović u Zagrebu i D. Nedeljković u Beogradu mogli da nastave svoju nastavnici delatnost. Oni se u interpretaciji filosofije nisu ograničavali samo na marksizam, već su kroz klasičnu nemacku filosofiju ukazali na dijalektiku društvenih pojava, a takođe nisu prečutali ni ostvarenja Petronijevića i Bazele.

Sopstveni put je bio pripremljen u razračunavanju sa staljinističkom filosofijom u periodu između 1948 — 1963. On je bio pripremljen radovima E. Kardeša i političkim odlukama KPJ. Pored ortodoksne škole, obražuje se jedan, po saznanju »gradske filosofije«, »stvaralački« razvijeni misaoni pravac. On negira determinizam i eshatološku koncepciju i shvata ljudski samorazvoj kroz pojavu svoje materijalnosti i socijalne okoline, a to postaje centralni predmet filosofije.

Filosofi su, takođe, konfronterali humanističke zahteve samoupravnog socijalizma s političkom i socijalno-ekonomskom stvarnošću. Kritikovalo se staljinističko i birokratsko ponašanje. Hteli su da se vrte građanske norme liberalnog ponašanja, koje nisu spojive sa samoupravnim socijalizmom.

Autor, na kraju knjige, daje bibliografiju najvažnijih jugoslovenskih filosofskih časopisa i knjiga.

Zvonimir Herget

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja

uredju: Lazar Bojanović, Dragi Bugarčić, Milan Dunderski, Slavko Gordić, Vičazoslav Hronjec, Dragan Koković i Jovan Zivlak (glavni i odgovorni urednik) tehnički i likovni urednik Cvjetan Dimovski / tehnički sekretar Radmila Gličić / članovi izdavačkog saveta: Janko Banjai, Bosiljka Bojanović, Cvjetan Dimovski, Nada Dragin, Lazar Elhart, Ksenija Maricki Gradsanski, Slavko Mišković, Julijana Palfi, Jordan Pešić, Josif Ric, Milan Stanić (predsednik), Jovan Zivlak i Pero Zubac / izdaje tribina mladih, Novi Sad, katolička porta 5. telefon 43-196 / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine Vojvodine / rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, Novi Sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 50 dinara, za inostranstvo dvostruko / Žiro-račun 65700-603-997 kod novosadske banke u novom sadu / lektor Zorica Stojanović / korektor / Simon Grabovac / meter Miroslav Pešić / štampa »Prosveta« Novi Sad, Stevana Sremca 13. na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.